

**Varga Gábor:**  
**Wallner Ernő, az ELTE professzora**

Wallner Ernő komoly tanári múlttal, középiskolai igazgatói tapasztalattal, egyetemi magántanári pályafutással (a pécsi egyetemről) érkezett az 1942-es esztendőhöz – amikor már 51 éves -, s ekkortól a Pázmány Egyetem Bölcsészettudományi Karán, majd a jogutód intézményben, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karán megkezdte budapesti professzori pályafutását.

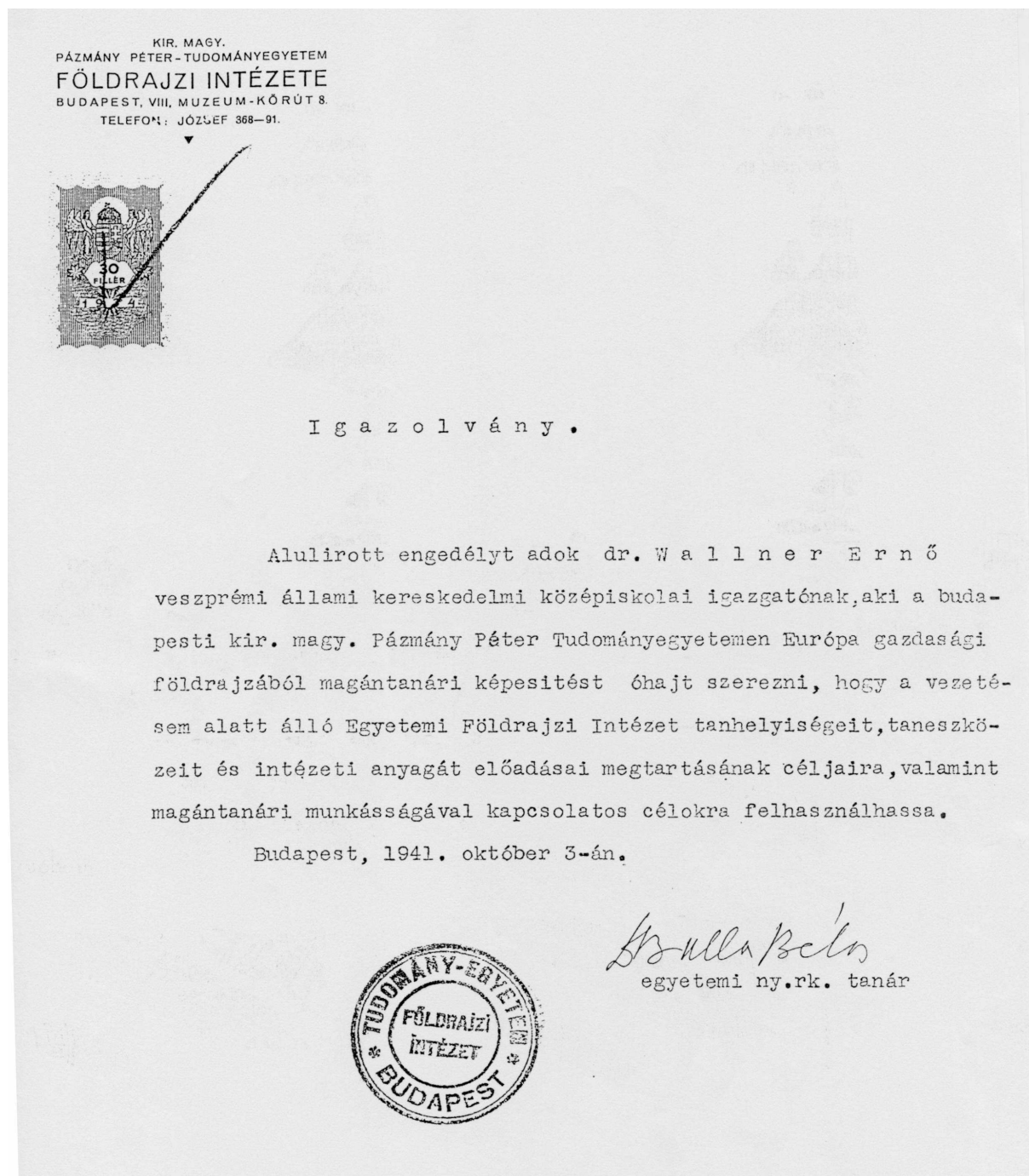
***Előzmények***

A Földrajzi Intézet Általános Gazdasági Földrajz Tanszékén mint egyetemi magántanár indul el a fővárosi tevékenysége. Ahhoz, hogy mindez bekövetkezzen, hosszas előzményei voltak.

Az 1940-es években a hazai földrajzi szakképzésben a Pázmány Péter Tudományegyetemnek központi szerepe volt; két kiváló tudós, Bulla Béla és Mendöl Tibor nevével fémjelzett időszaként is említhetjük ezt. Mindketten névről, s a Földrajzi Közleményekben valamint a Földgömb folyóiratban megjelent számos cikk révén ismerték Wallner Ernőt, s tevékenységét nagyra méltatták. A Wallner Ernővel történő személyes találkozásra sem kellett sokáig várni, ugyanis a budapesti egyetem szokásos éves terepgyakorlatának – amely a Bakony-Balaton területére irányult - megszervezése kapcsán természetesen merült fel Wallner neve, mint a térség komoly ismerője, s akinek személyében az egyetemi gyakorlat potenciális segéderőt találhatott.

Források nem szólnak ugyan az egyetemi gyakorlatot érintő szakmai kérdéseken kívüli eszmecserékről, de valószínűsíthető hogy Bulla Béla és Mendöl Tibor a tanszékük szükségessé vált személyi állományának bővítése kapcsán is nyitott szemmel jártak Veszprémben, s Wallner jó eséllyel indulhatott egy ilyen jellegű megmérettetésen. Az viszont bizonyos, hogy a személyes találkozó után néhány hónappal, Wallner benyújtotta egyetemi magántanári kérelmét – ami Pécsen már régóta szünetelt – a Pázmány Péter Tudományegyetemre.

1. ábra: Eredeti dokumentum a Földrajzi Intézet által kiállított engedély: a tantermek és eszközök használatáról.



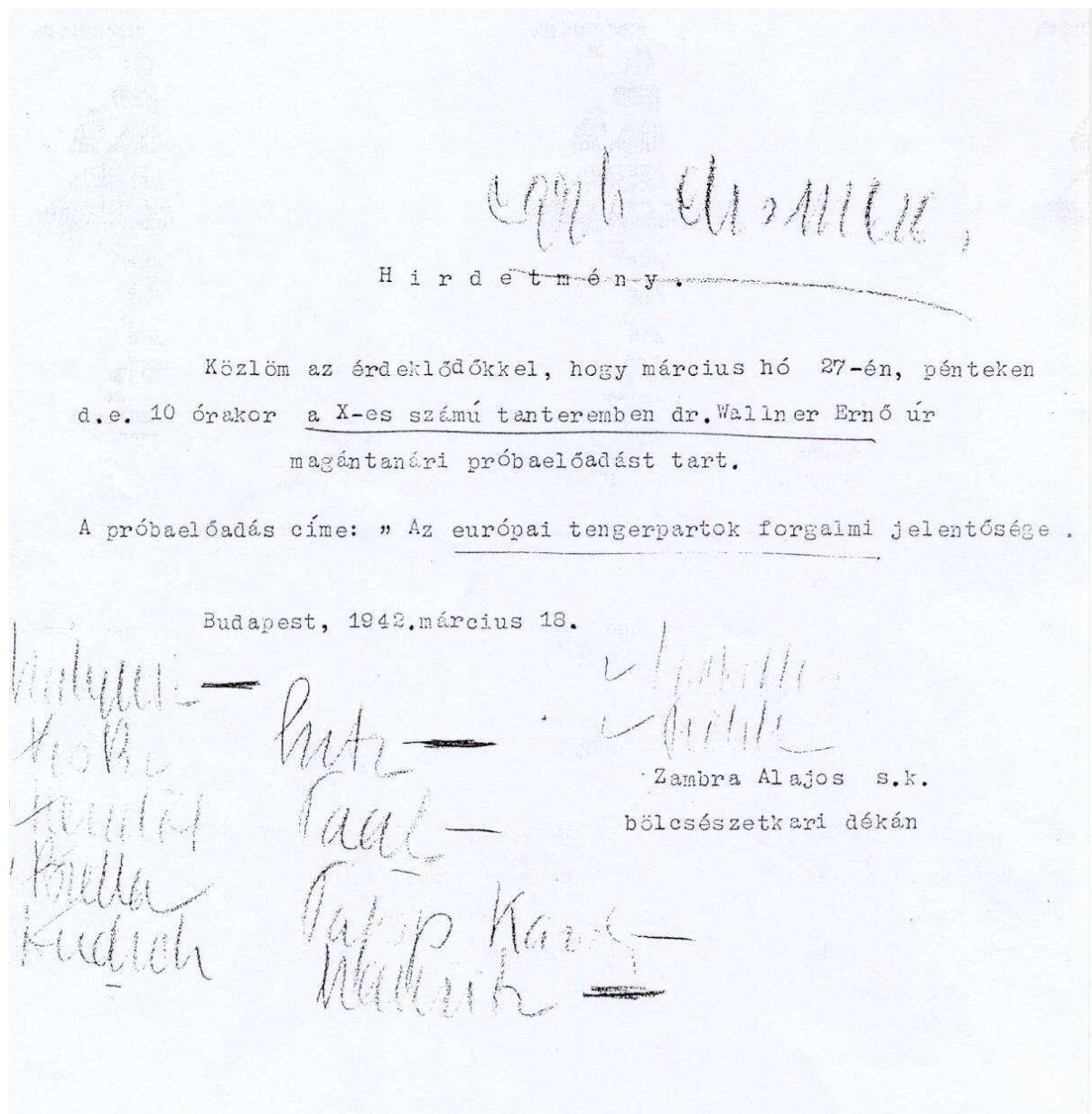
### **A magántanári időszak**

A magántanári képesítés megszerzése a magántanári beadvánnyal vette kezdetét, amelyben „Európa gazdasági földrajza” tárgykörből (3. ábra) kérte annak

elnyerését. A hat félévre méretezett tárgykör tulajdonképpen Európa minden részének gazdasági földrajzát végigtárgyalta, s kiegészült egy szintetizáló tárggyal, „A földrajzi tényezők Európa gazdasági életében” címmel (4. ábra).

A magántanári kérelmet a dékánhoz kellett beadni, aki Mendölt kérte fel a pályázó személyi minősítésének elkészítésére. Mendöl nagyon jó véleménnyel volt Wallnerről, aminek írásban is hangot adott, s javasolta a cím odaítélésére. Wallner a benyújtott tanúsítványok alapján olyan jól szerepelt, hogy a magántanári kollokviumot elengedték neki, és rögtön próbaelőadásra bocsátották, amelyet az *„Európai tengerpartok forgalmi jelentősége”* címmel tart meg 1942. március 27-én délelőtt 10 órakor. (2.ábra)

2.ábra: A magántanári előadásra felhívó eredeti dokumentum.



1942. április 30-án Európa gazdasági földrajza tárgykörből Wallner Ernőt egyetemi magántanárrá habilitálták. Ezzel lényegében elkezdődhetett egyetemi magántanári pályafutása a budapesti egyetemen.

3.ábra: Az „Európa gazdasági földrajza” tárgykör előadásainak tervezete

Dr. Wallner Ernő  
Magántanári előadások tervezete

**Európa gazdasági földrajza**  
hat félév

Közép-Európa gazdasági földrajza.  
A Magyar-medence gazdasági földrajza.  
Nyugat-Európa gazdasági földrajza.  
Dél- és Délkelet-Európa gazdasági földrajza.  
Észak- és Kelet-Európa gazdasági földrajza.  
A földrajzi tényezők Európa gazdasági életében.

Az előadások a budapesti kir. magy. Pázmány Péter Tudományegyetem Földrajzi Intézetének térkép és egyéb szemléltető anyagát veszik segítségül. A szükséges grafikonokat előadó rajzolja vagy készítteti.

1943-ban Veszprémből, 1944-ben és részben 1945-ben pedig Sopronból látja el magántanári feladatait. Az utazással járó procedúra leküzdése – számos egyéb tennivalója, családja mellett – nem kis feladatot jelent, s ezt Sopronból már lényegesen nehezebb is kivitelezni. Ennek okán kényszerül feladni magántanári tevékenységét, amely 1948-ig szünetelt.

Wallner lényegében 1948 tavaszától folytatja magántanári tevékenységét, s kérelmezi a magántanári jogkör kibővítését más tárgyakkal, így például a „A világrészek gazdasági földrajza” témakörével. Ezzel a kontinensek gazdaságföldrajza is bekerülhet előadói repertoárjába, amely addig Európára korlátozódott.

A szokásos eljárási metódusnak megfelelően – miután a dékánhoz az igény bejelentése megtörtént -, a Kar dékánja a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, Ortutay Gyulához terjeszti fel a kérelmet.

Wallner előadói, tanári tevékenysége mellett – a népszerűsítő és tudományos cikkein túl - az egyetemen természetesen bekapcsolódott a jegyzetek, egyetemi

anyagok kidolgozásába. Elsősorban a Szovjetunió és a szocialista országokkal foglalkozott behatóan, és sorban meg is jelentek az erről szóló munkái: A népi demokráciák gazdasági földrajza, A Szovjetunió gazdasági földrajza, A népi demokratikus országok és a szocializmust építő országok gazdasági földrajza címeiken. Tudjuk, hogy ezen jegyzetek megalkotása nem tartozott kedvenc elfoglaltságai közé: meglehetősen sok időt el is töltött megírásukkal, s eleinte csak jegyzet-részletek születtek meg. Utóbbiakból viszont komoly, 200-300 oldalas komoly munkák születtek az évek során, amelyek értékét jól jelzi, hogy hosszú éveken át, sőt még Wallner nyugdíjba vonulása után is az egyetemi oktatás alapjait képezték.

4. ábra: „A földrajzi tényezők Európa gazdasági életében” tárgy tervezete

|  |                          |
|--|--------------------------|
| Magántanári előadási tervezet  | Előadó: dr. Wallner Ernő |
| <b>A földrajzi tényezők Európa gazdasági életében</b>  |                          |
| <p>Gazdaságföldrajzi feladatok. Az éghajlati elemek gazdaságföldrajzi értékelése. A csapadékeloszlás gazdasági következményei. Európa növényiségi tájai, a természetes növénytakaró eltűnése. Európa tengereinek gazdasági jelentősége. Beltengerek, tengerszorosok. Az áramlás és árapály mint gazdasági tényezők. A tengerpartok, tagoltságuk. Tengertávolságok. A kikötők, osztályozásuk, jelentőségük.</p> |                          |
| <p>A domborzati formák mint gazdasági tájegységek. A felszínalakító erők gazdasági vonatkozásai. A talajnemek és értékük. A szárazföld vizeinek gazdasági értéke. A tervszerű vízgazdálkodás. Hajózás. Az európai gazdasági élet különböző formáinak és fokainak földrajzi feltételei. A Thünen-féle körök.</p>  |                          |
| <p>Európa földrajzi helyzetéből fakadó szerepe a világgazdaságban.</p>   |                          |

### **A Regionális Földrajzi Tanszék megalakulása**

1952 nagyon fontos dátum mind az egyetem, mind Wallner életében. Ebben az évben sikerült lakáshoz jutnia Budapesten, s feladta soproni tevékenységeit. Ezzel a lépéssel nyilvánvalóan könnyebbé vált egyetemi teendőinek ellátása.

1952-ben alakult meg az egyetem Regionális Földrajzi Tanszéke, ahol – miközben a magántanári címek megszűntek, s az egyetemi címek, struktúrák is jelentősen megváltoztak az 1950-es évek elején – egyetemi docenssé nevezték ki, s ebben a beosztásban tevékenykedett tovább. Az újonnan létrehozott tanszék, amely az Általános Gazdasági Földrajz Tanszékéből vált ki, komoly szerepet vállalt a

középiskolai tanári képzés megnövekedett igényeinek kielégítésében. Ennek az azóta is sok szempontból egyedülálló tanszéknek az alapítása Wallner Ernő és Koch Ferenc nevéhez fűződik.

A külső szemlélő számára furcsának tűnhet a tanszékvezetői megbízatás személyi kérdésének alakulása. Ugyanakkor Wallner Ernő alkatát kicsit is jobban ismerve, figyelembe véve életkorát, nem meglepő, hogy nem is pályázott a megbízatásra. Nem akarta felvállalni az ezzel járó adminisztrációs terheket és egyéb következményeket; továbbá mindig szeretett egy kis távolságot tartani a nem szorosan szűk emberi környezetébe tartozókkal. Mindezek ismeretében már nem annyira meglepő, hogy a kisebb tapasztalattal, kevesebb eredménnyel rendelkező, ugyanakkor a „kor szellemének” jobban megfelelő Koch Ferenc futott be, s töltötte be a tanszékvezetői megbízatást.

Sajnos Wallner nem gondolta át kellő mélységben, hogy mozgástere docensként sokkal kisebb, publikációs lehetőségei korlátozottabbak, s mindez hátrányosan érinti őt. Tekitélyét, elismertségét viszont jól tükrözi, hogy eleinte a Karon, a Kari Tanácsban ő képviselte a tanszéket, s nem a tanszékvezető, mint ahogy általában szokásos volt. A későbbiekben, 1955-től, amikor is Koch Ferenc dékánhelyettes lett, már természetesen tagjává vált a Kari Tanácsnak.

A Regionális Földrajzi Tanszék kollektívájának oktató munkája, jegyzetíró tevékenysége mellett fokozatosan kibontakozott a tudományos tevékenység is. Wallner Ernő vizsgálódásait főképpen a népességtelepülés és a regionális földrajz körére terjesztette ki. (Láng S., 1970., p. 711.)

### ***Útban a kandidátusi cím felé***

Szakmai pályafutásának következő jelentőségteljes momentuma a kandidátusi disszertáció elkészítésének folyamata. Elmúlt már 60 éves, de vállalta a tudományos megmérettetést. Wallner 1953-ban kezdte el a munka előkészítését, s egy nehezebb, de sokkal inkább tiszta és szakmailag jelentősebb utat választott. Nem valamely, az évtizedek során már kutatott témája továbbfejlesztésével, „leporolásával és kiegészítésével”, hanem új, önálló témakör kidolgozásával óhajtotta a fokozatot megszerezni; s tetejében a témakör rendkívül alapos helyszíni munkát igényelt, amelyeket mind el is végzett. A disszertáció „A paksi járás népesség- és mezőgazdasági földrajzi képe 1955-ben, különös tekintettel a mezőgazdasági

termelési viszonyok változására” címmel íródott; amelyet előzőleg a Magyar Tudományos Akadémia Tudományos Minősítő Bizottsága jóváhagyott.

A disszertáció 1956 nyarán készült el – tekintényes méretekben, 3 kötet, 217 ábra – , s a bíráló bizottság tagjai közé Kádár Lászlót a debreceni tudományegyetemről, Markos Györgyöt a Marx Károly Közgazdasági Egyetemről, és a már sokszor hivatkozott Mendöl Tibort kérték fel. Kádár és Mendöl értékelése már viszonylag hamar elkészült, s összességében nagyra tartották, méltatták a munkát; míg időközben Markos elfoglaltságai miatt Wagner Richard lett a bizottság harmadik tagja. A kandidátusi értekezés nyilvános vitájára 1956. október 25-én került sor, amikor Wallner ismét bebizonyíthatta azt a szakmai tudásbéli megalapozottságot, amely jellemezte személyét. A kandidátusi címet 1957. január 1-jei hatállyal kapta meg.

Wallner Ernő bő másfél évtizedet töltött a budapesti tudományegyetemen, amely 1958-as kényszerű nyugdíjazásával szakad meg. Mindez a szomorú fordulat ereje és alkotókészsége teljében történt, s nagyon megviselte; egy jó időre szakmai tevékenységét is visszavetette. Wallner azonban később is sokszínű szakmai tevékenységet folytatott, még 1967 után is, amikor sajnálatos módon megvakulására került sor.

### ***Publikációs tevékenység az időszak alatt***

Wallner Ernő a már említett egyetemi segédanyagok, jegyzetek készítése mellett sokirányú publikációs tevékenységet folytatott. A már szintén hivatkozott Földrajzi Közlemények és a Földgömb című szakperiodikákon túl másutt is jelentek meg tudományos írásai. Lektorként és szerkesztőként is közreműködött (B. F. Dobronyin: A Szovjetúnió természeti földrajza c. munkája – 1953.); továbbá nem kevésbé jelentősek a legkülönbözőbb helyeken megjelent ismeretterjesztő munkái, amelyek mind-mind széles látókörű szakmai nagyságát bizonyították.

A következő táblázat csak rövid időszakkal érinti budapesti egyetemen töltött éveit, összességében viszont jó áttekintést nyújt a Földrajzi Közleményekben legtöbbet publikált szerzőkről, köztük Wallner Ernőről is. (5. ábra)



5. ábra: A Földrajzi Közlemények legfontosabb szerzői (1918 – 1944)

- a legalább 50 oldalban publikálók az időszak alatt -

| Sorszám   | Szerző                 | Oldal        | %          |
|-----------|------------------------|--------------|------------|
| 1         | Cholnoky Jenő          | 400,0        | 8,1        |
| 2         | Bulla Béla             | 287,4        | 5,8        |
| 3         | Kéz Andor              | 286,8        | 5,8        |
| 4         | Fodor Ferenc           | 194,2        | 3,9        |
| 5         | Hézsér Aurél           | 168,9        | 3,4        |
| 6         | Temesy Győző           | 160,0        | 3,2        |
| 7         | Réthly Antal           | 148,5        | 3,0        |
| 8         | Pécsi Albert           | 131,9        | 2,7        |
| 9         | Rónai András           | 115,5        | 2,3        |
| 10        | Karl János             | 113,8        | 2,3        |
| <b>11</b> | <b>Wallner Ernő</b>    | <b>110,0</b> | <b>2,2</b> |
| 12        | Bendefy (Benda) László | 106,9        | 2,2        |
| 13        | Teleki Pál             | 102,3        | 2,1        |
| 14        | Mendöl Tibor           | 97,1         | 2,0        |
| 15        | Prinz Gyula            | 91,1         | 1,8        |
| 16        | Bátky Zsigmond         | 74,8         | 1,5        |
| 17        | Strömpl Gábor          | 72,8         | 1,5        |
| 18        | Dékány István          | 72,6         | 1,5        |
| 19        | Láng Sándor            | 71,8         | 1,5        |
| 20        | Györffy István         | 68,4         | 1,4        |
| 21        | Kerekes Zoltán         | 64,8         | 1,3        |
| 22        | Gunda Béla             | 58,1         | 1,2        |
| 23        | Kogutowicz Károly      | 57,2         | 1,2        |
| 24        | Thirring Gusztáv       | 54,1         | 1,1        |
| 25        | Somogyi József         | 52,2         | 1,1        |
| 26        | Száva-Kovács József    | 51,8         | 1,1        |
|           | Összes                 | 3213         | 65,2       |

Az adatok forrása: Földrajzi Közlemények 1918 – 1944.

A táblázat forrása: Győri R. (2001): A magyar gazdaságföldrajz a két világháború között. In: Geográfia az ezredfordulón, Regionális Tudományi Tanulmányok 6., ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, Budapest, 2001., p. 65.

**Felhasznált irodalom:**

Győri R. (2001): A magyar gazdaságföldrajz a két világháború között. In: Geográfia az ezredfordulón, Regionális Tudományi Tanulmányok 6., ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, Budapest. 2001., p. 61-84.

Láng S. (1970): A Regionális Földrajzi Tanszék. In: Sinkovics I. (főszerk.) (1970): Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1945 – 1970., Budapest., p. 710-

712.

*Probáld F.* (2001): Száz esztendeje született a Regionális Földrajzi Tanszék alapító professzora: Koch Ferenc. In: Geográfia az ezredfordulón, Regionális Tudományi Tanulmányok 6., ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, Budapest. 2001., p. 85-88.

*Tatai Z.* (2002): Wallner Ernő egyetemi tanári pályája. – előadói kézirat.